

AUŠRA NAVICKIENĖ

LIETUVIŠKŲ KNYGŲ TIRAŽAI 1795–1864 METAIS

Spaudinių tiražai – svarbus leidybinės veiklos rodiklis, kiekybiškai apibūdinantis pačią leidybinę veiklą ir atskleidžiantis nagrinėjamo laikotarpio krašto švietimo ir kultūros būklę. Nedaug žinių yra apie XIX a. spaudos tiražus. Leidinių tiražai nebuvo nurodomi to meto knygose, todėl jų nustatymas – specialių tyrimų ir paieškų rezultatas. Pasinaudojus publikuotais ir nepublikuotais šaltiniais, XIX a. knygos veikėjų korespondencija, knygų leidybos, gamybos ir platinimo įstaigų ir įmonių, cenzūros įstaigų veiklos dokumentais¹, atlikus specialius apskaičiavimus, „Lietuvos TSR bibliografijos“ A serijos tomuose užfiksuotas žinias apie 44 spaudinių tiražus pavyko papildyti nauja informacija apie 58 leidinių, išspausdintų 1850–1864 m., egzemplioriškumą. Duomenys apie visus šiuo metu žinomus 1795–1864 m. lietuviškų knygų tiražus, kurie rodo beveik penktadalio aptariamo laikotarpio knygų egzemplioriškumą, pateikiami lentelėje. Ja remiantis ir bus aptariama XIX a. Didžiojoje Lietuvoje išleistų knygų tiražų dinamika bei juos sąlygoję veiksniai.

1795–1864 m. laikotarpis išsiskiria sparčia lietuviškų knygų kokybine ir kiekybine plėtote. Lyginant su XVIII a. pabaiga, jų skaičius patrigubėjo ir 1864 m. pasiekė 1576 spaudinius. Per septyniadešimt metų Didžiojoje Lietuvoje išėjo 585 knygos: 1795–1804 m. pasirodė 32, 1805–1814 m. – 23, 1815–1824 m. – 49, 1825–1834 m. – 54, 1835–1844 m. – 47, 1845–1854 m. – 108, 1855–1864 m. – 272. Tuomet pirmą kartą spaudos istorijoje Didžioji Lietuva pasivijo ir pralenkė Mažąją Lietuvą, ankstesniais amžiais pirmavusią lietuviškos knygos leidyboje.

Didėjo knygų skaičius, o drauge ir jų tiražai. XVIII a. pabaigoje bendras metinis knygų tiražas buvo 3 000, o XIX a. viduryje – apie 50 000–80 000 egz. Tiražų didėjimą lėmė krašto gyventojų raštingumo lygio kilimas, jų spaudos poreikių augimas. Žemaitijoje skaityti mokėjo 1853 m. – 30 proc., 1855 m. – 26 proc., 1863 m. – 60 proc., o Aukštaitijoje 1852 m. – 24 proc. visų gyventojų². Tiražų didėjimą taip pat skatino išsiplėtęs ir kokybiškai pasikeitęs lietuviškų knygų leidėjų būrys, ypač finansiškai pajėgių spaustuvininkų bei lietuvių dvasinės inteligentijos, besiremiančios turtinga bažnyčios organizacija, aktyvi leidybinė veikla, išaugusios poligrafinių įmonių galimybės, gerai organizuota spaudos platinimo sistema, padidėjusi skaitytojų perkamoji galia.

Nagrinėjant skirtingos tematikos knygų tiražus, akivaizdi jų priklausomybė nuo knygų turinio, jų paskirties ir nevicnodų finansinių leidėjų pajėgumų.

¹ Panaudoti šaltiniai ir literatūra nurodomi lentelėje.

² Merkys V. Knygnešių laikai, 1864–1904. V., 1994. P. 28.

Elementorių leidyba suaktyvėjo jau Edukacinės komisijos laikais. 1776–1790 m. vidutinis elementorius „Mokslas skaytima rašta lietuviška“ tiražas siekė 1 500 egz.³ Minėtas elementorius buvo populiariausias XIX a. pirmosios pusės leidinys. Per septyniadesimt metų (nuo 1795 m. pradžios) jo leidimas buvo pakartotas 62 kartus. 1864 m. spaustuvininko J. Bliumovičiaus lėšomis išspausdinto elementorius tiražas siekė 5 000 egz., tais pačiais metais spaustuvininkas A. Romas elementorius išleido 3 253 egz. tiražu. Vidutinis elementorius tiražas amžiaus viduryje siekė 4 000–5 000 egz. Palyginus su XVIII a. pabaigos tiražais, jo dydis išaugo tris kartus.

Didesniais tiražais buvo išspausdinti žemaičiams skirti elementoriai. Nagrinėjamu laikotarpiu mokyklų tinklas buvo tankiausias ir mokinių buvo daugiausia vakarinėje Lietuvos dalyje, dauguma lietuvių raštijos darbuotojų buvo kilę iš šio krašto. A. Juzumo elementorius „Didesis elementorius ir katakizmas“ (1855) tiražas siekė 3 000 egz. Tokio pat didumo tiražu buvo išleista ir brolio V. Juzumo knyga „Naujas žemajtiškas elementorius“ (1864). A. Juškos „Abecela, arba Lementorius dėl mažų vaikėlu“ (1863) pasirodė 2 994 egz., o M. Akelaičio „Lietuviškas elementarius“ (1860) buvo išspausdintas 5 000 egz. tiražu. Mažesni tiražai buvo elementorių, skirtų ne Žemaitijos, o Rytų ir Vakarų Aukštaitijos gyventojams. Originalus K. Aleknavičiaus elementorius (1858) pasirodė 530 egz. tiražu, M. Marcinis elementorius (1852) – 400 egz. tiražu. Pirmas džiukų tarpe parašytas lietuviškas vadovėlis, parengtas P. Vaičekauskio, „Leventorius lankiško–lietuviškas. Dieļ vejku Olkininku parapijos“ (1862) buvo išleistas taip pat nedideliu 697 egz. tiražu. Šių knygų leidėjų – autorių ar vertėjų – finansiniai pajėgumai buvo nedideli. 1842 m. S. Daukantas Peterburge išleido elementorių „Abeciela lijtuvijų–kalnienu ir žiamajtiu kalbos“. Jo tiražas buvo 1 500 egz. Didesnių 3 000 egz. tiražu 1824 m. pasirodė K. R. Nezabitauski originalus pasau-lietiškias elementorius „Naujas mokslas skaytima“. Manytume, kad jo leidimą finansavo ne pats autorius, o jį spausdinusi Diecezijos (misionierių) spaustuvė.

Aptariamam laikotarpiu didėjo ne tik mokymo, bet ir informaciniam, administraciniam tikslams skirtų knygų tiražai. Masinės paklausos leidiniais tapo L. Ivinskio rengiami kalendoriai. Pirmojo 1846 m. kalendoriaus tiražas buvo 1 500 egz. 1851 ir 1852 m. buvo numatyta kalendoriaus išleisti 4 000 egz., bet 1852 m. jo buvo išspausdinta tik 3 400 egz. 1853 m. buvo planuota išleisti 3 000 egz., tačiau kalendorius visai nebuvo išspausdintas. 1855 m. L. Ivinskis siūlė A. Zavadzkiui net 10 000 egz. tiražą. Šiame kalendoriujė turėjo būti išspausdintas L. Ivinskio sudarytas pirmasis lietuviškas Telšių pavieto žemėlapis. 1861 m. kalendoriaus pasirodė du leidimai. Pirmojo leidimo, spaudai pasirašyto 1860 m. birželio 21 d., tiražas siekė 8 000 egz., antrojo, apčiuoto 1861 m. sausio 31 d., – 3 000 egz. 1862 m. buvo planuota išleisti 8 000–10 000 egz.⁴ Kalendorių tiražai padidėjo, kai jų spausdinimo finansavimą iš redaktorias perėmė pats spaustuvininkas A. Zavadzki. Planuojamų ir realizuojamų kalen-

³ Tiražo dydis apskaičiuotas remiantis M. Lukšienės pateiktais Lietuvos vyriausiosios mokyklos spaus-tuvės pajamų ir išlaidų knygų duomenimis / Lukšienė M. Lietuvos švietimo istorijos bruožai XIX a. pirmojoje pusėje. K., 1970. P. 94.

⁴ Petkevičiūtė D. Laurynas Ivinskis. V., 1988. P. 124–125.

dorių tiražai gerokai skyrėsi. Spaustuvininkas koreguodavo jų dydį, atsižvelgdamas į asmeninius leidybos planus.

Lietuvos valstiečiams buvo leidžiami įvairūs teisiniai dokumentai ir politiniai atsišaukimai. Baudžiavos panaikinimo manifestas (1861), nuostatų ištraukos (1861), baudžiavos panaikinimo įstatymų rinkinys (1862) buvo išspausdinti 3 000 egz. tiražais. Tarp Augustavo gubernijos valstiečių buvo platinamas caro vietininko Lenkijos karalystėje F. F. Bergo 1864 m. vasario 6 d. (kovo 23 d.) atsišaukimas, kurio lietuvių ir lenkų kalbomis buvo išspausdinta po 5 000 egz. Teisiniai dokumentai, skirti ne valstiečiams, o vykdomosios valdžios atstovams, pasirodydavo daug mažesniais tiražais. Vilniaus generalgubernatoriaus V. I. Nazimovo aplinkraštis- įsakymas miestų ir žemstvy policijai (1861) išėjo 500 egz. tiražu.

Prieš 1831 m., 1863–1864 m. sukilimus ir jų metu oficialioji Rusijos valdžia bei sukilėliai negailėjo lėšų agitacinio turinio literatūrai spausdinti. Buvo platinami tiek rusų, tiek sukilimo valdžios atsišaukimai. Žinoma, kad 1861 m. M. Akelaičio parašė atsišaukimą „Gromata Vilniaus senelio“; jį rengėsi spausdinti 10 000 egz. tiražu.

Grožinės literatūros leidinių tiražai svyravo nuo 500 iki 5 000 egz. M. Akelaičio „Kvestorius [...]“ ir „Jonas Išmisločius kromininkas“ Lietuviškų knygų leidimo fondo (institucijos, prilygstančios visuomeninei leidybinei organizacijai) lėšomis 1860 m. buvo išspausdinti 5 000 egz. tiražu. Tokiu pat tiražu buvo išleistos ir likusios 3 fondo finansuotos M. Akelaičio parengtos knygelės (jau minėtas elementorius, maldos „Teve musu“ ir „Sveika Marija“). 1860 m. Varnių kunigų seminarijos rektorius J. S. Dovydaitis, artimas M. Valančiaus bendradarbis, pradėjo leisti trijų dalių didaktinį kūrinį „Šiauleniškis senelis“, remdamas M. Valančiaus organizuotą blaivybės judėjimą „Šiauleniškio senelio“ pirmoji ir trečioji dalys buvo išleistos taip pat 5 000 egz. tiražais. Manytume, kad ir antrosios dalies tiražas buvo panašus.

Pačių autorių lėšomis išėjusių knygų tiražai buvo mažesni. A. Tatarės „Pamokslai išminties ir tejsibės“ (1851) pasirodė 2 000 egz. tiražu. P. Gomalevskio „Aplankimas seniuka [...]“ (1853), J. Želvavičiaus „Gsmes, arba Poezja“ (1858), I. A. Krylovo „Pasakos“ (1863) – 1 500 egz. tiražais.

Pirmųjų lietuviškų bibliografinio turinio spaudinių tiražai vos siekė kelis šimtus. J. Zavadzko firmos atskiru leidiniu išleistas prekybos informacijos sąrašas pavadinimu „Knigas žemajtiškas, išduotas kaštu ir spaustuvi „Jozapa Zavadska Vilniuje [...]“ pasirodė 200 egz. tiražu ir buvo nemokamai išplatintas Varnių knygyne.

Religinio turinio knygų tiražai, palyginti su pasaulietinių leidinių tiražais, išliko didesni, nors pasaulietinių knygų lyginamasis skaičius išaugo nuo 12 proc. iki 40 proc. visos leidybinės produkcijos.

XIX a. katekizmų tiražai buvo įvairūs ir svyravo nuo 1 500 iki 8 000 egz. Katekizmų leidybos apimtis iš dalies ribojosi labai aktyvus elementorių spausdinimas, nes didesnę elementorių dalį ir sudarė katekizmas. 1845 m. A. Janikavičiaus „Mokslas kryščiškonyskas dydesis“ Telšių vyskupijos administratoriaus J. K. Gintilos lėšomis buvo išspausdintas 1 500 egz. tiražu. M. Valančiaus bendradarbio K. Skrodzko „Trumpas katekizmas“ (1856) buvo išleistas net 8 000 egz. tiražu. Šis šviesuolis kunigas, daugiau kaip pusę amžiaus kunigavęs Kuliuose, garsėjo savo šviečiamąja veikla, o apylinkė – žmonių raštingumu. Dekanato parapijose 1853 m. buvo 11 296 mokantys skaityti, o

1863 m. – 24 320⁵. J. K. Račkauskio parengta nauja knygelė „Aktas ir poterej“ 1855 m. birželio 18 d. vyskupo M. Valančiaus aplinkraščių buvo paskelbta oficialiu katekizmu⁶ ir pradėta dažnai spausdinti. J. Zavadzčio įmonėje spaustuvininko lėšomis leisto šio katekizmo tiražas keitėsi nuo 2 000 iki 6 600 egz. J. Zavadzkiš finansavo ir V. Juzumo bei K. Kasakauskio katekizmų leidybą. Jų išėjo po 2 000 egz. Vyskupo M. Valančiaus lėšomis buvo išspausdintas J. Ženevičiaus išverstas iš lenkų kalbos „Katekizas kataliku“ (1854), skirtas neseniai prijungtos rytinės vyskupijos dalies gyventojams. Šis katekizmas buvo išspausdintas 10 000 egz. tiražu. Tai vienas iš didžiausių aptariamo laikotarpio katekizmų tiražų.

Didelę religinių knygų dalį, kuri siekė apie 10 proc. ir nusileido tik maldaknygėms, sudarė beletristinio turinio religinės moralės diegimo knygos. Ypač šių leidinių padaugėjo amžiaus viduryje. Jie buvo leidžiami nuo 2 000–4 000 iki rekordinių 10 000–15 000 egz. tiražų. Kaip buvo planuojamas tokių leidinių egzemplioriškumas, rodo M. Valančiaus 1852 m. lapkričio 30 d. laiškas spaustuvininkui A. Zavadzkiui, leidžiančiam „Istorije švėnta Senoje istatima“: „[...] Kaip nors turite, maloningasis pone, pasirūpinti popieriaus ir išspausdinti ne mažiau, kaip 15 000, nes neabejotina, kad žmonės žino ir išgraubtys. Vienai parapijai beveik tūkstantčius reikia, – kiek šiandien išeis 220 parapijų?“⁷. Taip pat dideliu tiražu buvo išleistas M. Valančiaus „Živatas Jezaus Kristaus“ (1853). M. Valančius savo dienoraštyje nurodė, kad knyga buvo išleista 45 000 egz. tiraž⁸, tačiau V. Biržiška, kurio nuomonei pritarant, linkęs manyti, kad šio spaudinio tiražas buvo 14 000 egz.⁹

XIX a. viduryje prasidėjęs masinis blaivybės judėjimui, labai dideliu tiražu išėjo M. Valančiaus knygelė „Apej brostva blaivystės“. M. Valančius savo atsiminimuose mini, kad šios knygelės 1858 m. buvo išspausdinta 40 000 egz.¹⁰, nors oficialiai buvo nurodomas kitas – 10 000 egz. tiražas. 1859 m. ji buvo išleista 7 000 egz. tiražu. 1860–1861 m. pasirodžiusių keturių jos leidimų tiražai, manytume, taip pat nebuvo mažesni.

Dideliais tiražais buvo leidžiamos M. Valančiaus parengtos kulto reikalams skirtos knygos: „Žinc, kaip reik atlikti spaviednė“ (1852 ir 1857), „Pamokims apej sakramantą dirnavones“ (1850). Jų tiražai siekė 10 000 egz. Dažnai vizituodamas savo parapijiečius, vyskupas jas platino visoje Žemaitijoje. M. Valančiaus vyskupystės metais (1850–1875) lietuviškos liaudžiai skirtos religinės knygos išaugo ir turiniu, ir skaičiumi.

Maldų rinkinių ir pavienių maldų knygos sudarė pagrindinę XIX a. pirmosios pusės lietuviškų knygų repertuarą dalį. Nors ir dažnai perspausdinamos, šios knygos XIX a. šeštajame ir septintajame dešimtmetyje išeidavo vidutiniškai 3 000–10 000 egz. tiražais. Maldaknygės buvo masiškiausiai nagrinėjamo laikotarpio lietuviška knyga. Giesmynų tiražai buvo mažesni ir siekė apie 5 000 egz.

⁵ **Alekna A.** Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius. Klaipėda, 1923. P. 49–68.

⁶ Vyskupo Valančiaus akcija / Paskelbė J. Tumas // Mūsų senovė. 1921. T. 1, kn. 1. P. 6.

⁷ **Valančius M.** Iš laiškų // Valančius M. Raštai. V., 1972. T. 1. P. 508.

⁸ **Valančius M.** Pastabos pačiam sau / Parengė J. Tumas. Klaipėda, 1929. P. 126.

⁹ Motiejus Valančius // Biržiška V. Aleksandrynas: Senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biogramos, bibliografijos ir biobibliografijos. V., 1990. D. 3. P. 98.

¹⁰ **Valančius M.** Pastabos ... P. 126.

XIX a. visoje Lietuvoje veikė katalikų bažnyčios parapišės draugijos arba brolijos, kurių reikmėms buvo spausdinami specialūs leidiniai: įsirašymo į brolijas taisyklės, įsirašiusiųjų pasižadėjimai su maldomis, vadinami „Patentais [...]“. Šios knygelės buvo leidžiamos dažniausiai 1 000–2 000, rečiau 5 000 egz. tiražais.

Mažais tiražais buvo spausdinamos religinės knygos, skirtos vien kunigams ir reikalingos pastoraciniam darbui, organizaciniams bei administraciniams bažnyčios reikalams. Pamokslų rinkinys „Išguldymas evangeliju šventu“ (1855) buvo išleistas 500, popiežiaus Pijaus IX enciklika (1855) – 330 egz. tiražais. Didesniu 3 000 egz. tiražu 1863 m. pasirodė pamokslų knyga, skirta Didžiosios Lietuvos protestantams. Tai lėmė knygoms paskirtis, nes ją skaitė ne tik kunigai, bet ir visi tikintieji.

Dideliu 5 000 egz. tiražu 1816 m. buvo išspausdintas vyskupo J. A. Giedraičio parengtas „Naujas istatimas“ Pirmą kartą Lietuvos katalikų bažnyčios istorijoje pasirodė ištisas spausdintas Naujasis Testamentas. Iki tol turėta ir pastoracijai naudotasi Šv. Rašto vertimų į lietuvių kalbą ištraukomis, kurios buvo leidžiamos kelių šimtų egzempliorių tiražais. Katalikų Bažnyčia buvo prieš savarankišką Šv. Rašto skaitymą ir viso Biblijos teksto vertimo bei spausdinimo neskatino. Rusijoje, o vėliau ir Lietuvoje įsikūrus Biblijos draugijoms, jų iniciatyva buvo parengtas ir išspausdintas Naujasis Testamentas. Tiražo dydį nulėmė Biblijos draugijų veiklos tikslai – paskleisti Šv. Raštą kuo platesniuose visuomenės sluoksniuose. Pats knygos vertėjas iš pradžių planavo išleisti ją 1 000 egz. tiražu. Savo 1815 balandžio 27 d. laiške A. Golicinui, caro administracijos pareigūnui, vadovavusiam Rusijos Biblijos draugijai, vyskupas rašė: „[...] Man valdyti patikėtoje Žemaičių vyskupijoje [...] abiejų lyčių suaugusių ir vaikų, mokančių ir nemokančių skaityti, iš viso būtų apie 368 000 sielų. Pažindamas man ganyti patikėtos liaudies būdą, ir pasiūliau tik Žemaičių vyskupijai tūkstantį Naujojo Testamento egzempliorių, kuriais ir galėčiau ją pakankamai aprūpinti. [...] Dėl spausdinamų egzempliorių padauginimo nors iki penkių tūkstančių – kad šitas visas kiekis reikalingas ir bus išplatintas, negaliu tvirtinti, kol nebus pradėtas spausdinimas ir nepaaiškės poreikis“¹¹. Tačiau vėliau Biblijos draugijos įtikintas, kad „[...] 5 000 [...] egzempliorių spausdinimas kainuos žymiai pigiau ir todėl lengviau bus aprūpinti jų pageidaujantys“¹², padidino tiražo dydį iki 5 000 egz.

Per septyniasdešimt metų padidėję lietuviškos knygos tiražai atpigino lietuvišką spaudą ir padarė ją labiau prieinamą Lietuvos skaitytojams, kurių dauguma buvo valstiečiai. Spausdintos knygos reikšmė ir jos įtaka visuomenei gerokai išaugo. Šalia religinės literatūros, maldaknygių, giesmynų, katekizmų, šiuo laikotarpiu masiškai plito L. Ivinskio kalendoriai, didaktinė beletristika, religinių skaitinių knygos. Tiražų analizė rodo, kad, palyginti su ankstesniais amžiais, lietuviškų knygų skaitytojų ne tik padaugėjo, bet ir keitėsi jų skaitymo poreikiai, rodydami visuomenės kultūros pasaulėjimo ir demokratėjimo tendencijas.

¹¹ Prašmantaitė A. Žemaičių vyskupas J. A. Giedraitis – Naujojo Testamento vertėjas // Senoji Lietuvos literatūra. Kn. 3: Devynioliktas amžius įžengus. V., 1994. P. 253.

¹² Ten pat. P. 255.

Lentelė. Lietuviškų knygų tiražai 1795–1864 m.
(pagal tematiką ir leidimo metus)

Tematika, knygos autorius, pavadinimas	Leidimo vieta	Leidimo metai	Leidėjas	Tiražas (egz.)	Šaltinis ar litera- ratūra
1	2	3	4	5	6
Elementoriai					
1. <i>Nezabitauskis K. R.</i> Naujas mokslas skaitima	V., Diec. sp.	1824	Diec. sp.	3 000	LB T. 1, p. 286
2. <i>Daukantas S.</i> Abecjela lijtuvijų–kalnienuj ir žiamajtių kalbos...	P., Kraj. sp.	1842	S. Daukantas	1 500	LB T. 1, p. 75
3. <i>Marcinskis M.</i> Mokslas letuviško skajtimo ir Katechizmas...	V., Zim. sp.	1852	J. Didinskis	400	LB T. 1, p. 239
4. <i>Juzumas T. Didesis</i> elementorius ir katakizmas	V., Zav. sp.	1855	Zav. sp.	3 000	LB T. 1, p. 165
5. <i>Aleknavičius K.</i> Elementarius, arba Lengvus mokslas...	V., Dvor. sp.	1858	K. Aleknavičius	530	LVIA 378.442. D. I, l. 342
6. <i>Akelaitis M.</i> Lietuviškas elementarius	V., Kirk. sp.	1860	Lietuviškų knygų leidi- mo fondas	5 000	LB T. 1, p. 7
7. <i>Vaicekauskis P.</i> Leventori lankiško–lietuviškas...	V., Zav. sp.	1862	P. Vaicekauskis	697+	Merkys V., p. 234
8. <i>Juška A.</i> Abecela, arba Lementori	V., Zav. sp.	1863	A. Juška	3 000	LB T. 2, kn. I, p. 513
9. Mokslas skajtima rašta lietuviška...	V., Blium. sp.	1864	Blium. sp.	5 000	LB T. 2, kn. I, p. 822
10. Mokslas skajtima rašta lietuviška	V., Rom. sp.	1864	Rom. sp.	3 253+	Merkys V., p. 217
11. <i>Juzumas V.</i> Naujas žemajtiškas elementorius ..	V., Kirk. sp.	1864	V. Juzumas	3 000	LVIA. 1240.1: 213, l. 10
12. <i>Mikuckis S., Ivinskis L.</i> Абцеде жемайтшкэй льгувишка	V., Kirk. sp.	1864	Gub. vald.	6 000	LB T. 2, kn. I, p. 803

Lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6
Kalendoriai					
13. <i>Ivinskis L.</i> Metu skajtlus ukiniskas..	V., Zav. sp.	1846	L. Ivinskis	1 500	LB T. 1, p. 129
14. <i>Ivinskis L.</i> Kalendorius	V., Zav. sp.	1851	L. Ivinskis	3 400	LBP, p. 28
15. <i>Ivinskis L.</i> Kalendorius...	V., Zav. sp.	1856	Zav. sp.	3 600	LVIA. 1135.7: 18
16. <i>Ivinskis L.</i> Kalendorius...	V., Zav. sp.	1861	Zav. sp.	8 000	LBP, p. 29
17. <i>Ivinskis L.</i> Kalendorius...	V., Zav. sp.	1861	Zav. sp.	3 000	LBP, p. 29
18. <i>Ivinskis L.</i> Kalendorius...	V., Zav. sp.	1863	Zav. sp.	3 500	LVIA. 1135.7. 109, l. 42
Valstybė ir teisė					
19. „Iš dieva mejles mes, Aleksandras Antrasis...“	V., Gub. vald. sp.	1861	Gub. vald.	3 000	LB T. 1, p. 126
20. „Mieščioniškoms ir zemloniškomis policioms...“	V.	1861	Gub. vald.	150+	LBP, p. 48
21. „Trumpas išguldimas provu...“	V., Gub. vald. sp.	1861	Gub. vald.	3 000	LBP, p. 73
22. „Visoaukščiausej patvirtinti [...] istatimaj“	V., Kirk. sp.	1862	Gub. vald.	3 000	LB T. 2, kn. 2, p. 316
23. „Valščionej Lenku karalistes!...“	V., Kirk. sp.	1864	Gub. vald.	5 000	LB T. 2, kn. 2, p. 271
24. „Указас (ужсажмјас) апе иредима вальщцоню“	V., Kirk. sp.	1864	Gub. Vald.	4 000	LB T. 2, kn. 2, p. 213
Grožinė literatūra					
25. <i>Tatarė A.</i> Pamokslaj išminties ir tejsibes	S., Svierė. ir Pil. sp.	1851	A. Tatarė	2 000	LB T. 1, p. 414
26. <i>Gomalevskis P.</i> Aplankimas seniuka...	D., Noim. sp.	1853	P. Goma- levskis	1 500?	MABRS 7507, l. 1–2

Lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6
27. <i>Želvičius J.</i> Gesmes, arba Poezja	V, Zav. sp.	1858	J. Želvičius	1 500	LB T. 1, p. 462
28. <i>Akelaitis M.</i> Jonas Išmisločius...	V, Kirk. sp.	1860	Lietuviškų kny- gų leidimo fondas	5 000	KW. 1860. Nr. 24, s. 235
29. <i>Akelaitis M.</i> Kvestorius...	V, Kirk. sp.	1860	Lietuviškų kny- gų leidimo fondas	5 000	LB T. 1, p. 6
30. Giesmes nabožnos/ Vert. T. Nešukaitis	P.	1861	T. Nešukaitis	500+	LBP, p. 53
31. <i>Krylovas I.A.</i> Pasakas/Vert. J. Želvičius	V, Zav. sp.	1863		1 500	LVIA 1137.7: 42
32. <i>Šmidas Chr.</i> Genavejite/Vert. L. Ivinskis	V, Zav. sp.	1863	Zav. sp.	2 290+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
33. <i>Dovydaitis J.S.</i> Šiauleniškis senelis D. 1	V, Zav. sp.	1863		5 000	LVIA 1135.7: 42, l. 327
34. <i>Dovydaitis J.S.</i> Šiauleniškis senelis D. 3	V, Zav. sp.	1864		5 000	LVIA 1240.1: 213, l. 8
Istorija					
35. <i>Valančius M.</i> Žemajtiu viskupistę. D. 1–2.	V, Zav. sp.	1848		1 500	LB T. 1, p. 427
36. <i>Valančius M.</i> Prade ir išsiplietimas kataku tikieima	V, Zav. sp.	1862	Zav. sp.	4 678+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
Bibliografinės priemonės					
37. Knigas žemajtiškas, išduotas kaštu ir spaustuvi Jozapa Zavadzka...	V, Zav. sp.	1858	Zav. sp.	200	LVIA 1135.7: 106, l. 250

Lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6
K a t e k i z m a i					
38. <i>Janikavičius A.</i> Mokslas krykščionyskas dydesis...	V, Zav. sp.	1845	J.K. Gintila	1 500	LB T. 1, p. 147
39. <i>Želvavičius J.</i> Katekizą kataliku...	V, Zav. sp.	1854	M. Valančius	10 000	LB T. 1, p. 463
40. <i>Skrodzki K.</i> Trumpas katekizmas	V, Zav. sp.	1856	K. Skrodzki	8 000	LB T. 1, p. 368
41. Aktas ir poterej/ Pareng. J.K. Račkuski	V, Zav. sp.	1856	Zav. sp.	6 600	LVIA 1135.7: 18
42. Aktas ir poterej/ Pareng. J.K. Račkuski	V, Zav. sp.	1861	Zav. sp.	4 455 +	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
43. Aktas ir poterej/ Pareng. J.K. Račkuski	V, Blium. sp.	1862	S. Noimanas	5 200	LB T. 2, kn. 1, p. 110
44. Aktas ir poterej/ Pareng. J.K. Račkuski	V, Zav. sp.	1864	Zav. sp.	2 000	LVIA 1240.1: 213, l. 4
45. <i>Juzumas V.</i> Aplankimas parakvijos par jos klebona...	V, Zav. sp.	1860	Zav. sp.	2 305 +	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
46. <i>Kasakauskis K.</i> Išguldims pavinašėju krykščioniu–kataliku	V, Zav. sp.	1864	Zav. sp.	2 000	LVIA 1135.7: 42, l. 359
D o r o v ė s l e k t ū r a					
47. <i>Kšižanovskis.</i> Žyburys rankoje dušios.../Vert. A. Tatarė	S., Svierč. ir Pil. sp.	1848	A. Tatarė	2 000	LB T. 1, p. 415
48. <i>Tomas Kempietis.</i> Apej sekima Jezaus Kristaus.../ Vert. M. Valančius	V, Dvorč. sp.	1852	J. Moncevičius	3 200	LB T. 1, p. 429
49. <i>Valančius M.</i> Istorije švėnta Senoje istatima...	V, Zav. sp.	1852	M. Valančius	10 000	LB T. 1, p. 430
50. <i>Valančius M.</i> Istorije švėnta Senoje istatima..	V, Zav. sp.	1860	Zav. sp.	2 552 +	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)

Lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6
51. <i>Valančius M.</i> Živatas Jezaus Kristaus	V., Dvorč. sp.	1853	Dvorč. sp.	45 000? 14 000	LB T. 1, p. 432
52. <i>Tatarė A.</i> Tiesiauses kieleis ing dangaus karaliste...	S., Svieč. ir Pil. sp.	1853	A. Tatarė	2 000	LB T. 1, p. 415
53. Griešnikas priverstas metavoties.../Vert. F. Vereika	V., Zav. sp.	1853	J.K. Račkauskis	5 000	MAB RS 7: 825, l. 30
54. Griešnikas priverstas metavoties.../Vert. F. Vereika	V., Zav. sp.	1860	Zav. sp.	2 013+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
55. Griešnikas priverstas metavoties.../Vert. F. Vereika	V., Zav. sp.	1864	Zav. sp.	4 000	LVIA 1135.7: 42, l. 310
56. <i>Velioglovskis V.</i> Šventas Izidorius artojais.../Vert. V. Juzumas	V., Zav. sp.	1854	Zav. sp.	5 000	LB T. 1, p. 165
57. <i>Juzumas V.</i> Paskutini valanda givenima žmogaus...	V., Zav. sp.	1856	Zav. sp.	4 000	LVIA 1135.7: 18
58. <i>Račkauskis J.</i> Munka viešpaties Jezaus...	V., Zav. sp.	1857	Zav. sp.	4 408+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
59. <i>Račkauskis J.</i> Balsą dieva pri žmogaus...	V., Zav. sp.	1858	Zav. sp.	2 418+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
60. <i>Juzumas V.</i> Givenimas žmogaus krikščionies...	V., Zav. sp.	1861	Zav. sp.	2 500	LVIA 1135.7: 106, l. 344
61. Kiali i dangu.../Vert. V. Juzumas	V., Zav. sp.	1861	Zav. sp.	2 538+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
62. <i>Valančius M.</i> Živataj švėtuju...	V., Zav. sp.	1861	Zav. sp.	3 119+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
63. <i>Račkauskis J.K.</i> Vadovas i dangu...	V., Zav. sp.	1862	Zav. sp.	3 166+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)

Lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6
64. <i>Antonevičius K.</i> Šventdienis darbas.../Vert. P. Viksva	V., Zav. sp.	1862	Zav. Sp.	2 845+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
<i>Kova su girtavimu</i>					
65. <i>Valančius M.</i> Apej brostvą blaivistes...	V., Zav. sp.	1858	Zav. sp.	40 000	LB T. 1, p. 434
66. <i>Valančius M.</i> Apej brostvą blaivisties...	V., Zav. sp.	1859	Zav. sp.	7 000	LB T. 1, p. 434
67. <i>Namu križius...</i> /Vert. D. Budrikas	V., Syrk. sp.	1859	M. Orgelbrandas	200?	MAB RS 7: 567, l. 1
68. <i>Kasakauskis K.</i> Gyrtibe ir blajviste	V., Zav. sp.	1859	Zav. sp.	2 766+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
69. <i>Kasakauskis K.</i> Pasaka apej pašnekiesni tarp velnia ir šimkorju	V., Zav. sp.	1862	Zav. sp.	2 342+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
<i>Apeigynai</i>					
70. <i>Valančius M.</i> Pamokims apej sakramentą dirnavones	V., Marc. sp.	1850	M. Valančius	10 000	LB T. 1, p. 428
71. <i>Valančius M.</i> Žine, kajp rejk atlikti spaviedne...	V., Zav. sp.	1852	M. Valančius	10 000	LB T. 1, p. 431
72. <i>Valančius M.</i> Žine, kajp rejk atlikti spaviednė...	V., Zav. sp.	1857	Zav. sp.	2 283+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
73. <i>Račkauskis J.K.</i> Aplankimas švenčiause sakramenta...	V., Zav. sp.	1859	Zav. sp.	1 830+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
74. <i>Kasakauskis K.</i> Išguldims apej sakramenta pakutos...	V., Zav. sp.	1862	Zav. sp.	2 816+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
<i>Maldaknygės</i>					
75. <i>Paulauskis A.</i> Maldas ritmetines ir vakarines	M., Stef. sp.	1844	J.H. Folhardas	5 000	LB T. 1, p. 314

Lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6
76. Kalvaria, arba Kialas križi (3 leidimai)	V, Zav. sp.	1855	Zav. sp.	5 140+	LVIA 1135.7: 18, 106, 109 (duomenų suma)
77. Kalvaria, arba Kialas križiaus... (2 leidimai)	V, Zav. sp.	1862	Zav. sp.	11 507+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
78. Senas auksa altorius.../Pareng. T. Juzumas ir J.K. Račkauskis	V, Zav. sp.	1856	Zav. sp.	10 000	LVIA 1135.7: 18
79. Senas auksa altorius.../Pareng. T. Juzumas ir J.K. Račkauskis (2 leidimai)	V, Zav. sp.	1861	Zav. sp.	16 458+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
80. Senas auksa altorius.../Pareng. T. Juzumas ir J.K. Račkauskis (2 leidimai)	V, Zav. sp.	1864	Zav. sp.	14 650+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
				3 000	LVIA 1240.1: 213, l. 17
81. Senas auksa altorius.../Pareng. T. Juzumas ir J.K. Račkauskis	V, Syrk. sp.	1864	B. Noimanas	6 000	LB T 2, kn. 2, p. 58
82. Novenas pri Jezaus Kristaus	V, Zav. sp.	1857	Zav. sp.	2 727+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
83. Pakajus tiems namams (2 leidimai)	V, Zav. sp.	1857 1858	Zav. sp.	9 057+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
84. <i>Bartnikovskis P.</i> Kielaviedis apvaykščiājūnčiem paminklu ižganitojaus musu /Vert. H. Balevičius	V, Zav. sp.	1857	Zav. sp.	1 172	LVIA 1135.7: 42
85. <i>Akelaitis M.</i> Svejka Marija...	V, Syrk. sp.	1860	Lietuviškų kny- gų leidimo fondas	5 000	LB T 1, p. 8
86. <i>Akelaitis M.</i> Teve musu...	V, Kirk. sp.	1860	Lietuviškų kny- gų leidimo fondas	5 000	LB T 1, p. 8
87. Ženklas visudidžiausios malones.../ Vert. K.A.M.	V, Zav. sp.	1860	Zav. sp.	1 060+	LVIA 1135.7: 106

Lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6
88. <i>Prialgauskis K</i> Naujes altorius...	V, Zav. sp.	1861	Zav. sp.	10 705+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
89. <i>Prialgauskis K</i> Naujes altorius...	V, Zav. sp.	1864	Zav. sp.	3 000	LVIA 1240.1: 213, l. 24
90. <i>Rucevičius B.</i> Jezus, Maria, Jozapas švėtas...	V, Zav. sp.	1861	Zav. sp.	2 150+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
91. Garbie dieva...	V, Zav. sp.	1862	Zav. sp.	8 427+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
92. <i>Kasakauskis J.</i> Rožančius švenčiausios Maryos panos	V, Zav. sp.	1862	Zav. sp.	7 749+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
93. <i>Kasakauskis J.</i> Rožančius švenčiausios Maryos panos	V, Zav. sp.	1864	Zav. sp.	3 000	LVIA 1240.1: 213, l. 23
94. <i>Kasakauskis J.</i> Rožančius švenčiausios Maryos panos	V, Syrk. sp.	1864	B. Noimanas	8 000	LVIA 1240.1: 213, l. 19
95. Pravadnikas apvaikščiojėnėm paminkla išganitojaus musu...	V, Syrk. sp.	1864		2 000	LVIA 1240.1: 213, l. 7
Giesmynai					
96. <i>Valančius M.</i> Kantyčkas, arba Kninga Giesmiu...	V, Zav. sp.	1862	Zav. sp.	5 716+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)
Biblija					
97. Naujas istatimas.../Vert. J.A. Giedraitis	V, Diec. sp.	1816	J.A. Giedraitis ir Rusijos Biblijos draugija	5 000	LB T. I, p. 104
98. <i>Jaknavičius J.</i> Evangelje polskie i žmudzkie na nedziele...	V, Zav. sp.	1858	Zav. sp.	1 533+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)

Lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6
---	---	---	---	---	---

P a m o k s l a i

99.	<i>Kenigsdorferis M. Išguldimas evangelijų šventu.../</i> Vert. O. Praniauskis	V, Zav. sp.	1855	Katalikų bažnyčia	500	LB T. 1, p. 326
100.	Gžegožas iš Žarnovco Summa, arba Trumpas išguldimas evangelijų.../Vert. S. Minvydas ir J. Božimovskis, vyr.	J., Stef. sp.	1863	Protestantų bažnyčia	3 000	LVIA 1240.1: 213, l. 7

K i t o s k n y g o s

101.	Pijus IX, popiežius. Piusa Devintojo [...] prakalba.../	V, Zav. sp.	1855	Katalikų bažnyčia	330	LB T. 1, p. 327
102.	Kialetas žodžių aplink škapleriu mukos pono Jezuso	V, Zav. sp.	1861	Zav. sp.	5 089+	LVIA 1135.7: 42, 106, 107, 109 (duomenų suma)

Pastaba: Lentelėje panaudoti trumpiniai:

Blium. sp. – J. Bliumovičiaus spaustuvė

D. – Daugpilis

Diec. sp. – Diecezijos (misionierių) spaustuvė

Dvorč. sp. – A. Dvorčiaus spaustuvė

Gub. vald. sp. – Gubernijos valdybos spaustuvė

J. – Jelgava

KW – Kurjer Wilenski

Kirk. sp. – A. H. Kirkoro spaustuvė

Kraj. sp. – K. Krajaus spaustuvė

LB T. 1 – Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba. T. 1: 1547–1861. V., 1969.

LB T. 2, kn. 1–2 – Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba. T. 2: 1862–1904. Kn. 1–2. V., 1985–1988.

LBP – Lietuvos bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba. T. 1: 1547–1861. Papildymai. V., 1990.

LMAB RS 7:567 – D. Budriko laiškas A. Zavadzkiui. 1856 m. // Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau LMAB RS). F. 7. B. 567.

LMAB RS 7:623 – P. Gomalevskio laiškas A. Zavadzkiui. 1851 m. // LMAB RS. F. 7. B. 623.

LMAB RS 7:825 – J. Račkauskiui laiškas A. Zavadzkiui. 1853–1861 m. // LMAB RS. F. 7. B. 825.

LVIA 378.442.D.1 – Lenkiškų ir žemaitiškų knygų tikrinimo komisijos veiklos dokumentai // Lietuvos valstybinis istorijos archyvas (toliau LVIA). F. 378. P/S. 1865. B. 442. D. 1.

LVIA 1135.7:18 – J. Zavadzčio firmos atsiskaitymų už atliktus darbus su spaustuves rinkėjais dokumentai. 1856 m. // LVIA. F. 1135. Apr. 7. B. 18.

LVIA 1135.7:42 – J. Zavadzčio firmos sandėliuose saugomų knygų inventorinė knyga. 1862–1874 m. // LVIA. F. 1135. Apr. 7. B. 42.

LVIA 1135.7:106 – J. Zavadzčio firmos knygų, išsiųstų į Varnius ir Šiluvą, registracijos žurnalas. 1853–1863 m. // LVIA. F. 1135. Apr. 7. B. 106.

LVIA 1135.7:107, 109 – J. Zavadzčio firmos Varnių knygyno pirkėjų knygų užsakymai ir sąskaitos. 1853–1865 m. // LVIA. F. 1135. Apr. 7. B. 107, 109.

LVIA 1240.1:213 – Vilniaus cenzūros komiteto leistų platinti spaudinių registracijos knyga. 1864 m.
// LVIA. F 1240. Apr. 1. B. 213.
Merkys V. – Merkys V. Lietuvos poligrafijos įmonės 1795–1915 m. // Spauda ir spaustuvės. V., 1972.
Noim. sp. – B. Noimano spaustuvė
P. – Peterburgas
Rom. sp. – R. M. Romo spaustuvė
S. – Suvalkai
Sverčė ir Pil. sp. – F. Svierčevskio įpėdinio ir F. Pileckio spaustuvė
Stef. sp. – J. F. Stefenhageno spaustuvė
V. – Vilnius
Zav. sp. – J. Zavadzko spaustuvė
Zim. sp. – Zimeliovičiaus spaustuvė

Vilniaus universiteto Knygotyros katedra

įteikta 1995 m. kovo mėn.

AUŠRA NAVICKIENĖ

EDITIONS OF LITHUANIAN BOOKS IN 1795–1864

S u m m a r y

Editions of printings is very important indicator of publishing activity, which characterizes quantitatively this publishing activity itself and shows the cultural and educational condition in the period which is treated.

There is not enough information about editions of books in the nineteenth century. There are 58 Lithuanian printings editions, which are found out by using various sources and special calculations. This new data enlarges information which is presented in the Lithuanian national retrospective bibliography.

Information about all editions of Lithuanian books during 1795–1864, which is known now, is presented in the table. The data of this table also is the bases of speculations about dynamics and factors of editions.

Editions of Lithuanian printings increased very much during 1795–1864. In the end of the XVIIIth century general annual printings edition was 3 000 copies. In the mid–nineteenth century this number increased to 50 000–70 000 copies. It were only editions of ABC books which increased from 1 500 to 5 000 copies.

The different size of editions of books on various subjects was settled by their content, purpose and different financial capacities of publishers. Printings for educational, informational and administrative purpose had larger editions: calendars (almanacs) – from 3 000 to 10 000 copies, legal documents – from 3 000 to 5 000, proclamations to 10 000 copies.

Editions of fiction fluctuated from 500 to 5 000 copies, and of those printings which intended to inform about the trade of books were made up from only few hundreds copies.

We can speak too about mass spreading of catechisms, books which promoted religious morality, ceremonies books, prayer–books and books of songs during all the period which is treated. Their average editions in the mid of century were: catechism – 1 500–8 000, moral preaches – 4 000–15 000, ceremonies books – 10 000, prayer books – 3 000–10 000, books of religious songs – 5 000 copies.

The books only for priests which were used for pasterations, organizational and administrative means of the church had smaller editions – 300–500 copies.

Increased editions of Lithuanian books made Lithuanian press cheaper and more available to reader. On the other hand, readers not only increased in number, but their reading demands expressed substantive changes too. These changes show the tendencies of secularization and democratization processes in the culture.